

УДК 371.73(077) 372.8

Валерій Соловйов, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології
Львівського державного університету фізичної культури

СУЧАСНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Стаття присвячена концептуальним засадам професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання у вищих навчальних закладах; удосконаленню процесу професійної підготовки викладача фізичного виховання; готовності до професійно-педагогічної діяльності на основі педагогічних знань, умінь і компетенцій.

Ключові слова: професійна підготовка, педагогічна діяльність, фізична культура.

Літ. 6.

Валерий Соловьев, кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики и психологии
Львовского государственного университета физической культуры

СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Статья посвящена концептуальным основам профессиональной подготовки будущих преподавателей физического воспитания в высших учебных заведениях; совершенствованию процесса профессиональной подготовки преподавателя физического воспитания; готовности к профессионально-педагогической деятельности на основе педагогических знаний, умений и компетенций.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, педагогическая деятельность, физическая культура.

Valery Solovyov, Ph.D. (Pedagogic), Docent Pedagogic and Psychology Department
Lviv State University of Physical Culture

MODERN CONCEPTUAL APPROACHES TO PROFESSIONAL TRAINING OF PHYSICAL TRAINING TEACHERS

The issue is devoted to a conceptual foundations of future physical culture teachers professional training in higher institutions, to professional training of physical culture teachers improvement process, readiness to professionally-pedagogical activity on the basis of pedagogical knowledge, skills and competencies.

Keywords: professional training, pedagogical activity, physical culture.

Постановка проблеми. На початку ХХІ ст. стоїть завдання підготовки висококваліфікованих мобільних фахівців, здатних опанувати новітні технології та швидко адаптуватися до виробничих і соціально-економічних вимог, що постійно змінюються. В умовах загострення конкуренції все більший наголос робиться на підвищенні якості освіти, інформатизації навчального процесу, визначальній ролі освіти в забезпеченні сталого людського розвитку.

Сьогодення вимагає якісно іншої підготовки педагога у ВНЗ, що поєднувала б фундаментальність знань з інноваційністю мислення, практико орієнтованим підходом до вирішення конкретних освітніх проблем. Це продиктовано інтеграцію навчальних закладів України у світовий освітній простір. Нові вимоги, поставлені перед вищою фізкультурною освітою – формування фахівця нового типу, який органічно поєднує науковий світогляд з професіоналізмом і творчими здібностями, соціально зрілої, гармонійної

особистості, готової до педагогічної діяльності в галузі фізичної культури і спорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з підготовки викладачів фізичного виховання та спорту (А. Вацеба, Б. Ведмеденко, М. Герцик, А. Куц, В. Папуша, Є. Приступа, Л. Сергієнко, Б. Шиян) свідчить, що ця підготовка передбачає науково і методично обґрунтовані заходи, спрямовані на формування фахівців, здатних на високому рівні організувати процес фізичного виховання різних верств населення відповідно до загальних потреб суспільства щодо фізичного, психічного та соціального здоров'я населення. Професійна підготовка майбутнього викладача фізичного виховання у ВНЗ є цілісним процесом засвоєння і закріплення загальнопедагогічних і професійних знань, умінь, навичок, ознайомлення з передовим педагогічним досвідом [3], які стають основою для формування комплексу необхідних компетенцій.

Згідно з традиційним баченням проблем фізичного виховання, викладеним у навчальній

літературі з педагогіки (Б. Ліхачов, І. Підласий та ін.) фізична культура – це частина способу життя людини, яка зводиться однак до системи спеціальних вправ і спортивної діяльності [2, 154]. Таке обмежене трактування пояснюється організацією занять з фізвиховання лише як навчання фізичним вправам. Безперечно, це обов'язкова складова фізичної культури, але з позиції гуманістичної педагогіки феномен фізичного виховання та фізичної культури особистості слід розглядати значно ширше. Однобічне розуміння цього явища зумовило виникнення розбіжності між усвідомленою потребою у вихованні гармонійної особистості з творчим мисленням та одночасним трактуванням виховного процесу як діяльності, спрямованої на формування людини, покликаної бути засобом для досягнення державних, економічних, військових та інших цілей. Останній підхід сьогодні відкинтий як науковцями, так і широкою педагогічною громадськістю.

Нині відбувається переоцінка провідних цінностей, традиційного змісту та основних соціально-педагогічних аспектів системи професійного навчання викладачів фізичного виховання. Утверджується методологія персоналізму, яка підтримує ідею про те, що в основі професійно-педагогічної освіти – спонукання особистісного начала, створення умов для формування в людини потреби саморозвиватися. Теоретики фізичної культури та спорту як основну мету висувають плекання фізичної культури особистості, вперше структуровану професором М. Віленським і надалі трансформовану в теорію і стратегію виховання фізичної культури (В. Бальсевич, Л. Лубишева, Г. Соловйов та ін.). У психолого-педагогічній науці існують різні погляди та шляхи модернізації системи фізичного виховання: перехід до суб'єкт-суб'єктної моделі взаємодії (М. Віленський, Г. Власюк, А. Оплетін, С. Філімонова, Б. Шиян та ін.); організація продуктивної міжособистісної взаємодії (А. Баранов, М. Зайцева, Є. Короткова, А. Цьось та ін.); впровадження інноваційних прийомів і методів (М. Зубалій, І. Мокрушина, С. Селюнін та ін.); актуалізація духовно-ціннісного потенціалу фізичної культури (В. Іващенко, М. Пантюк, Г. Питльований, Є. Приступа, В. Столяров та ін.) тощо. Осмислення нових організаційно-педагогічних підходів до навчально-виховного процесу з підготовки фахівців, формування в них соціальних і професійно значущих якостей містяться в дослідженнях Б. Ананьєва, Ю. Бабанського, В. Давидова, Н. Кузьміної та багатьох інших учених. Зроблено низку важливих висновків про окремі аспекти вдосконалення підготовки фахівців з фізичної

культури, формування у них необхідних якостей, а також вплив спортивних досягнень на результати педагогічної діяльності.

Однак, незважаючи на численні дослідження, завдання модернізації фізкультурної освіти вирішуються недостатньо ефективно. Практика показує, що професійне становлення студентів у ВНЗ фізкультурного профілю проходить спонтанно, вплив і спрямування з боку науково-педагогічних працівників недостатні. Досягти підвищення ефективності підготовки викладачів фізичного виховання неможливо без оновленого погляду на завдання щодо формування фізичної культури молоді. Має змінитися розуміння фізичного виховання, як простору діяльності педагога, що створює умови для успішного розвитку як фізичної, так і ціннісної сторін особистості учня.

В узагальненому вигляді комплекс проблем, що постають перед педагогікою фізичної культури пояснюється суперечністю нової освітньої політики, яка заснована на особистісно орієнтованій парадигмі, з традиційною практикою фізичного виховання, оскільки поставлена суспільством нова мета не відповідає чинним, давно застарілим засобам фізичної підготовки молодого покоління. Цю суперечність яскраво ілюструє збережена в найсучасніших підручниках традиційна система методів фізичного виховання: наочний приклад, переконання, заохочення, покарання тощо. Як основа для фізичного розвитку особистості ці методи, безперечно, необхідні, однак вони становлять лише початкову базу, основу розвитку фізичної культури особистості. На жаль, інших методів і способів фізичного виховання, спрямованих на формування фізичної культури, як частини загальної культури особистості, майбутні педагоги не вивчають. Таким чином виникає невідповідність задекларованої мети та способів її досягнення на заняттях з фізкультури [6, 8]. На наш погляд, назріла потреба всебічного осмислення цієї ситуації, яка зумовлює методологічні розходження в системі фізичного виховання. Відсутність цілісної загальної теорії фізичної культури і фізичного виховання стримує модернізацію освітньої галузі “Фізична культура” і в теоретичному і в технологічному плані.

Мета статті – дослідження нових концептуальних підходів до професійної підготовки викладачів фізичного виховання, спрямованих на формування і розвиток провідних професійно-педагогічних якостей, необхідних їм у повсякденній педагогічній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Процес всебічного виховання людини тісно пов'язаний з

її різностороннім фізичним розвитком, на чому ще в XIX ст. наголошували К. Ушинський, П. Лесгафт та ін. Багато вчених (С. Архангельський, В. Бальсевич, В. Видрін та ін.) проблеми педагогічної освіти в галузі фізичного виховання вбачають у тому, що навчання в закладах різного рівня зорієнтоване переважно на тілесну, фізичну підготовленість і розвиток, а не на сприйняття й розуміння цінностей фізичної культури; увагу приділяють, передусім, кількісним показникам, виконанню нормативів, а не формуванню загальної та професійної культури, опануванню знань і понять, сутності фізичної культури.

Характеризуючи професійні функції фахівця з фізичної культури та спорту – викладача, зазначимо, що він є активним виконавцем важливого завдання прилучення молоді до фізичної культури. Його діяльність у системі “людина – людина” передбачає поглиблену інтеграцію гуманітарних, соціально-економічних, природничо-наукових, психолого-педагогічних і медико-біологічних знань і вмій, що забезпечують науково обґрунтоване цілепокладання, проектування, конструювання та процесуальний розвиток діяльності в різних царинах фізичної культури і спорту. Відповідно до загальнопрофесійної та соціальної підготовки фахівець з фізичного виховання має виконувати такі види професійної діяльності: освітньо-професійну, корекційну та консультативну; спортивно-педагогічну (викладацьку, тренерську); рекреаційну й оздоровчо-реабілітаційну; науково-дослідну та науково-методичну; організаційно-управлінську. Підготовка фахівця, здатного вирішувати професійні завдання на сучасному рівні, вимагає поряд з науково-методичною підготовленістю досягнення високого рівня соціальної зрілості.

Теоретичний аналіз навчально-методичного забезпечення ВНЗ дав змогу виділити структурні компоненти професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання: духовний, психологічний, фізичний, комунікативний, інформаційний, організаційний і креативний. Кожний з них відіграє важливу роль у забезпеченні необхідного змісту, спрямованості й характеру вирішення педагогічних завдань і тому потребує цілеспрямованого розвитку. Зокрема, фізична підготовленість складається із загальнофізичних, психофізіологічних і спортивних якостей майбутнього педагога.

Для опанування у процесі навчання структури педагогічної діяльності, заданої в освітньо-кваліфікаційній характеристиці викладача фізичного виховання, найбільш ефективним є використання у ВНЗ методів, в основі яких лежать

прийоми моделювання педагогічних ситуацій, групового та індивідуального вирішення аналітичних і конструктивних завдань, ділових педагогічних ігор, що розвивають творче мислення майбутніх викладачів фізичного виховання.

Технологічною основою формування професійної компетентності викладача фізичного виховання, його готовності до реалізації цілісного педагогічного процесу формування фізичної культури молоді є особистісно орієнтована педагогічна діяльність, яка передбачає виконання соціально і професійно зумовлених функцій шляхом вирішення аналітико-рефлексивних, конструктивно-прогностичних, організаційно-діяльнісних, оцінювально-інформаційних і корекційно-регулювальних педагогічних завдань. Процес підготовки викладача фізичного виховання до реалізації цілісного педагогічного процесу забезпечує використання конструктивно-модульної та рефлексивно-управлінської технологій. Конструктивно-модульна технологія відображає єдність цілей, принципів, змісту, форм організації педагогічного процесу ВНЗ, об'єднуючи теоретичні та практичні модулі та створюючи умови для особистісного розвитку майбутнього викладача. Рефлексивно-управлінська технологія створює передумови для реалізації особистісно-діялісного й індивідуально-творчого підходів, що розвивають у студентів здібності до самоосвіти, самоконтролю, самокорекції навчальної та подальшої педагогічної діяльності.

Сучасні технології професійної підготовки викладача фізичного виховання спираються на принципи: цілепокладання інноваційної професійної діяльності, який передбачає оцінювання, опанування і застосування на практиці педагогічних нововведень; професійної спрямованості, що визначає систематичну діяльність з розвитку знань, умінь і навичок роботи з учнями; гуманізації, який забезпечує умови для перетворення особистості з об'єкта на суб'єкт педагогічної діяльності; індивідуалізації та диференціації, які характеризують можливості педагога щодо побудови особистої професійної концепції, самооцінки своїх особистісних і професійних якостей; безперервності та наступності, що відображають всебічний зв'язок різних етапів професійної освіти, професійного самовдосконалення і творчого саморозвитку педагога [4, 30 – 32].

Формування професійної компетентності викладачів фізичного виховання потребує налагодження дієвого механізму мотивації студентів, стимулювання безперервного процесу

підвищення кваліфікації, постійного поповнення та поновлення власної методичної бази тощо. Оскільки професійні завдання викладача фізичного виховання лежать у площині виховання здорового способу життя та здоров'язберігаючої поведінки учнів, існує необхідність розвитку в них відповідних цінностей, напрацювання певних умінь і навичок. Необхідна цілеспрямована перебудова свідомості викладачів і студентів факультетів фізичної культури ВНЗ у напрямі формування науково-педагогічного мислення, зокрема системного бачення педагогічного процесу фізичного виховання особистості.

У фізкультурних ВНЗ необхідно значно покращити виховну та позааудиторну роботу зі студентами. Особливої уваги потребує підвищення загальнокультурного рівня випускників – молодих педагогів. Завдання всіх теоретичних і спортивно-педагогічних кафедр – реалізувати проблемне та розвивальне навчання, активніше розвивати у студентів професійно важливі та соціально значимі якості: патріотизм, моральність, ініціативність, товарицькість, комунікативність, вимогливість, наполегливість, старанність та ін. Виходячи з освітньо-кваліфікаційних характеристик фахівців з фізичної культури і спорту, доцільно в змісті навчальних програм, на додаток до широкої різнобічної спортивної підготовки та традиційних для інститутів фізкультури обсягів теоретичних знань, посилити позиції менеджменту, маркетингу, математичної статистики, теорії ймовірності, інформаційних технологій, біомеханіки та біохімії. При цьому більший акцент доцільно зробити на прикладні аспекти цих дисциплін, актуалізувати вміння та навички майбутніх фахівців застосовувати вивчений матеріал у реальній професійно-педагогічній діяльності [5, 41].

Практика свідчить, що ефективність підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання підвищується, якщо її зміст набуває системного характеру, випереджувально охоплює найважливіші наукові досягнення, спрямований на комплексне вирішення актуальних завдань професійного становлення особистості педагога, розвитку його компетентності, досвіду, педагогічної майстерності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, проблема вдосконалення системи підготовки у вітчизняних ВНЗ викладачів фізичного виховання, науково обґрунтована зміна організаційно-педагогічної структури управління навчальним процесом, оптимізація його змісту, форм і методів є однією з актуальних проблем, що стоять перед вченими і фахівцями з фізичної культури і спорту. Сучасні концептуальні положення вимагають перегляду теоретико-

методологічних засад професійної підготовки викладачів фізичного виховання як цілісної системи. Стало очевидним, що організаційні форми і технологічні рішення, які традиційно використовувалися в інститутах фізкультури вже не задовольняють вимоги державних стандартів, а застарілий зміст навчання не відповідає соціальному замовленню. Нові концептуальні підходи пов'язані, передусім, з визначенням оптимальної пропорції психолого-педагогічної, методичної та спортивної підготовленості випускників, а також комплексом заходів щодо інтеграції знань, умінь і навичок у процесі навчання, який забезпечить їм успішну адаптацію у професійній діяльності з урахуванням нових соціально-економічних умов і реформи освіти в Україні.

У подальших дослідженнях удосконалення навчально-методичного забезпечення й освітніх технологій підготовки фахівців у галузі фізичної культури і спорту має передбачати: формування бази даних, що включає розроблення методології, методики та інструментарію педагогічних досліджень фізкультурної освіти; всебічний моніторинг фізичного виховання в навчальних закладах різного рівня; комплексний аналіз педагогічного забезпечення фізкультурно-оздоровчих програм і технологій для системи освіти.

1. *Іваненко В.В. Профессиональная подготовка студентов специальности физическое воспитание в высших учебных заведениях / Иваненко В.В., Суханова А.П., Проценко А.А. // Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. – 2012. – № 1 (7). – С. 33 – 38.*

2. *Лихачев Б.Т. Педагогика. Курс лекцій: учеб. пособие для студ. пед. уч. завед. и слушателей ИПК и ФПК / Б.Т. Лихачев. – М.: Прометей, 1992. – 528 с.*

3. *Теорія і методика фізичного виховання / [ред. Т.Ю. Круцевич]. – К.: Олімпійська література, 2009. – 367 с.*

4. *Филанковский В.В. Теория и практика формирования профессиональной готовности учителя физической культуры: автореферат дисс. на соискание ученой степени доктора пед. наук: спец. 13.00.01, 13.00.04 / В.В. Филанковский. – Майкоп, 2000. – 36 с.*

5. *Шашкин Г.А. Организационно-педагогические аспекты системы подготовки специалистов вузами физической культуры Российской Федерации в условиях реформы высшего образования: автореферат дисс. на соискание ученой степени доктора пед. наук: спец. 13.00.04 / Г.А. Шашкин. – СПб, 1998. – 46 с.*

6. *Шуткин С.Н. Педагогические условия воспитания основ самоорганизации личности на уроке физкультуры: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Шуткин Сергей Николаевич. – Липецк, 1999. – 192 с.*

Стаття надійшла до редакції 01.03.2013